

Bernardyna Banaś, *Gamska-Łempicka Jadwiga Maria* [w:] *Przemyski słownik biograficzny*, pod red. Ewy Grin-Piszczek, Tomasz Pudłockiego, Anny Siciak, Przemysł 2016 s. 57-62

GAMSKA-ŁEMPICKA JADWIGA MARIA; pseud. J. G., J. G. Ł., Jadwiga G., „Pył”. 2 VII 1903 Przemysł – 9 I 1956 Lublin. Poetka, tłumaczka, bibliotekarka, felietonistka. Była jedyną córką Emila, urzędnika Krakowskiego Towarzystwa Wzajemnych Ubezpieczeń i Józefy Wandy z Grzeszczuków.

Jadwiga Gamska-Łempicka zdała w 1914 r. egzamin wstępny do Prywatnego Gimnazjum Anny Rachalskiej w Przemysłu. Z powodu wybuchu I wojny światowej naukę rozpoczęła wraz z rokiem szkolnym 1915/1916, uczęszczając najpierw do klasy I przyspieszonej, a następnie przerabiając materiał klasy II. Przez cały okres edukacji wyróżniała się bardzo dobrymi stopniami, a promocję do każdej następnej klasy otrzymywała jako uczennica „chlubnie uzdolniona”. Pedagogowie podkreślali jej perfekcyjną znajomość języka niemieckiego i łaciny. Ponadto nadobowiązkowo uczyła się języka francuskiego. Wśród uczących ją tych przedmiotów byli znakomici pedagodzy: Feliks Przyjemski, Adam Münnich, Stefan Oleksiewicz. Rodzina Gamskich mieszkała w Przemysłu, początkowo przy ul. 3 Maja 8, a od września 1914 r. przy ul. Piotra Skargi 16.

Już we wczesnych latach szkolnych próbowała swych sił jako poetka. Zadebiutowała wierszem Szedł na Golgotę na łamach „Kuriera Lwowskiego” w 1915 r. Kolejne utwory Pobojowisko i Tym, co odeszli opublikowała pod pseudonimem „Pył” na łamach „Ziemi Przemyskiej” w 1919 r. Wiersze te są zapisem przeżyć związanych z walkami o Lwów i Przemysł (1918).

23 VI 1922 zdała egzamin dojrzałości z wynikiem celującym, a następnie opuściła Przemyśl i udała się do Lwowa, gdzie na Uniwersytecie Jana Kazimierza podjęła studia polonistyczne. W 1924 r. rozpoczęła pracę jako bibliotekarka w Polskim Muzeum Szkolnym i Bibliotece Baworowskich. W maju 1927 r. wydała pierwszy tomik poetycki pt. *Przechodniom*. W maju 1928 r. z inicjatywy Towarzystwa Miłośników Książki oraz Koła Związku Bibliotekarzy Polskich we Lwowie ukazała się *Bibliografia polskich druków lwowskich XVI–XVIII w.* W tym zbiorowym opracowaniu Jadwiga Gamska-Łempicka dokonała rejestracji druków Biblioteki Baworowskich.

6 XII 1928 uzyskała doktorat na podstawie rozprawy *Problem śmierci w dramacie polskim XVI i XVII wieku*. Promotorem jej pracy był Juliusz Kleiner, a recenzentem Tadeusz Lehr-Spławiński. Obaj profesorowie w recenzjach zwrócili uwagę na bardzo wysoki poziom dysertacji, polecając ją do druku.

W latach 1927–1939 współpracowała z redakcją „*Gazety Lwowskiej*” i „*Słowa Polskiego*”. Na łamach tych czasopism prezentowała własne utwory oraz recenzje literackie, teatralne, felietony i artykuły. W tematyce artykułów ważną pozycję zajmują fascynacje autorki krajem lat dziecińczych Juliusza Słowackiego w poezji oraz te, osnute wokół twórczości poetów związanych z Krzemieńcem.

W 1930 r. zawarła związek małżeński z Stanisławem Łempickim (1886–1947), historykiem literatury, oświaty i kultury, profesorem Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie, a później Uniwersytetu Jagiellońskiego. W latach 1931–1936 prezentowała felietony i prowadziła wieczory literackie w lwowskiej roz-

głośni Polskiego Radia. Przez cały ten czas tworzyła utwory poetyckie oraz z wielkim zamiłowaniem pracowała nad tłumaczeniami. W 1934 r. ukazały się kolejno: zbiór wierszy *Między niebem a ziemią*, wydany przez Księgarnię Gubrynowicza, ponadto nakładem „Filomaty” przekłady *Hymnów średniowiecznych* ze wstępem Józefa Birkenmajera. Następny tomik poezji *Okno na ogród* został wydany przez A. Krawczyńskiego w 1938 r. Zbiory te wzbudziły podziw i uznanie wielu publicystów oraz recenzentów, m.in. Eugeniusza Płomieńskiego. Szczególnie znacząca dla poetki była opinia krytyka literackiego Karola Wiktorra Zawodzińskiego, który dostrzegł niezwykle talent poetycki autorki. Zwrócono również uwagę na tłumaczenia, jako na przedsięwzięcie ambitne i nader trudne, a w którym wykazała się poetka wielką erudycją.

W 1939 r. Towarzystwo Straży Mogił Polskich Bohaterów we Lwowie edytowało jubileuszowy *Przewodnik po Cmentarzu Obrońców Lwowa*. Do publikacji tej skomponowała poetka piękny i wzruszający liryk *Dwa miasta*. Wojnę i okupację przeżyła Gamska-Łempicka we Lwowie. Spod jej pióra wyszło wówczas wiele tekstów patriotycznych. Publikowano je w prasie podziemnej oraz były recytowane na tajnych spotkaniach literackich. W drugim numerze pisma „Sprawy Narodu”, w sierpniu 1943 r., ukazał się znamieny wiersz autorki *Nad grobami polskimi w Katyniu*. Ponadto należy podnieść rolę takich utworów, jak: *Herakles*, *Bez rany*, *Pieśń Majowa*, *Piosenka Wielkanocna*, *O Podbicię lwowskim*, *List na poste restante*, *Modlitwa do Świętych*, *Do żołnierzy polskich na emigracji*, *My, którzyśmy nie poszli na wojnę*, *Lwowska kołęda z 1943 roku* i *Final*. Część z tych

utworów została wydana w dwóch konspiracyjnych antologiach wierszy różnych autorów (anonimowo). Pierwszą z nich *Wierne płomienie* opracowała Stefania Skwarczyńska w 1943 r., a drugą *Śpiew wojny* w 1944 r. współredagowała Stefania Skwarczyńska z Mirosławem Żuławskim. Opublikowane w zbiorach wiersze są pełne patosu, a ich tematyka skupia się wokół traumatycznych doświadczeń, okrucieństwa i grozy wojennej rzeczywistości. Ówczesne pokolenie porównywało wartość tych tekstów z wierszami Krzysztofa Kamila Baczyńskiego. O ich randze świadczy również fakt, że zostały one przedrukowane w prasie londyńskiej i włoskiej.

W latach 1943–1944 pisała Gamska-Łempicka esej *Moje miasto*, w którym przedstawiła Przemysł – miasto jej lat dziecinnych – jako miejsce ukochane i idealne.

W lipcu 1945 r. przymusowo wysiedlona ze Lwowa w ramach akcji repatriacyjnej i przyjechała do Krakowa. Tam, wobec poważnej choroby męża, opiekowała się nim oraz angażowała w jego pracę naukową. Po dwóch latach (2 XII 1947) mąż zmarł na zawał serca. Poetka podjęła starania o opublikowanie jego dorobku twórczego i doprowadziła do wydania następujących prac: *Wspomnienia ossolińskie* (Wrocław 1948), *Renesans i humanizm w Polsce* (Warszawa 1951), przekład twórczości H. Heinego w zbiorze *Wybór poezji* (Wrocław 1951). W 1957 r. opublikowała opowieść autobiograficzną Stanisława Łempickiego *Złote paski* (Warszawa 1957).

Po śmierci męża przez krótki czas pracowała w zarządzie Polskiej Akademii Umiejętności, a od sierpnia 1948 r. w Krakowskim Oddziale Wydawnictwa Za-

kładu Narodowego im. Ossolińskich w redakcji „Biblioteki Narodowej”. Z wielką pasją i dużym już doświadczeniem zajmowała się twórczością przekładową, a szczególne uznanie zyskały jej tłumaczenia dzieł Heinego i Goethego. W recenzji Juliusz Kleiner skonstatował: „Teksty w przekładzie dużej miary poetki Jadwigi Gamskiej-Łempickiej wypadły świetnie. Wyczuwa ona subtelnie walory oryginałów, co dało poetce polskiej sposobność wirtuozowskiego popisu. Zasluguje na podziw artyzm każdego z przekładów”. W 1953 r. dokonała poprawek do translacji *Hernaniego* Karoliny Wągrowskiej, dostosowując tekst dramatu V. Hugo do nowego wydania. W *Wyborze poezji* J. W. Goethego (Wrocław 1955) znalazło się 30 przekładów autorstwa Gamskiej-Łempickiej. Z jej inicjatywy powstała również *Niemiecka ballada romantyczna* (Wrocław 1963), opracowana przez Zofię Ciechanowską. Przez cały ten czas tworzyła własne teksty poetyckie, ale pomimo usilnych starań nie zdołała w rzeczywistości PRL-u wydać żadnego tomiku swoich wierszy. Pochodna tej sytuacji, a także poczucie pustki i osamotnienia przyczyniły się do coraz częstszych stanów apatii, przygnębienia i depresji.

We wrześniu 1955 r. przybyła z krótką wizytą do Przemyśla. Choroba poetki ciągle nasilała się, a w okresie świąt Bożego Narodzenia przybrała szczególnie ostry charakter. Zmarła śmiercią samobójczą 9 I 1956. Została pochowana obok męża na Cmentarzu Salwatorskim w Krakowie.

W spuściźnie literackiej pozostawiła przygotowane do druku trzy tomy poezji: *Słowa dla ludzi*, *Wiersze najkrótsze* i *Tym co kochali* oraz dramat *Księżyc w pełni*, a także opracowaną wspólnie z mężem dużą antologię *Pieśń narodowa polska*. Rok po śmierci poetki,

z inicjatywy jej przyjaciół wydawnictwo „Pax” opublikowało tomik *Słowa dla ludzi*. Z kolei w 1969 r. w 1. tomie *Z dziejów kultury i literatury ziemi przemyskiej* Stefania Kostrzewska-Kratochwilowa zaprezentowała utwory Jadwigi Gamskiej-Łempickiej. Publikacja ta zawiera wiersze wybrane z całego dorobku poetki, zarówno te już edytowane, jak i dotąd niepublikowane. W zbiorze tym zamieszczono również wspomnienia autorki *Moje miasto*.

Jadwiga Gamska-Łempicka nie wzbija się na wyżyny naszej literatury, ani pod względem edycji dzieł, jak i opracowań filologicznych, czy historycznoliterackich. Obecnie pojedyncze teksty poetki można jedynie odnaleźć w okolicznościowych antologiach poezji religijnej. W Zakładzie Narodowym im. Ossolińskich we Wrocławiu przechowywana jest korespondencja poetki ze Stanisławem Czarnieckim, którą Stanisław Czarniecki uratował przed przemiałem, ponieważ w niewyjaśnionych okolicznościach materiały te trafiły do składu makulatury.

Twórczość: *Przechodniom. Poezje*, Lwów 1927, 120 s.; *Między niebem a ziemią*, [wiersze], Lwów 1934, 145 s.; *Do rodowodów postaci w „Panu Tadeuszu”*, Lwów 1935, s. 422–429, nadb.: „Pamiętnik Literacki” R. 32: 1935 z. 3–4; *Okno na ogród. Poezje*, Lwów 1938, 62 s.; *Nad grobami polskimi w Katyniu*, [wiersz], wyd. łącznie z art.: *Katyńska Golgota*, Warszawa 1943, 2 s.; idem (fragm.), „Niedziela” 1989, nr 45, s. 4; idem [w:] *Krzyk o świcie. Katyń w poezji*, wybór A. Patey-Grabowska, S. Melak, Warszawa 1992, s. 30–32; *Słowa dla ludzi*, [wiersze], Warszawa 1957, 112 s.; *Do „Pana Tadeusza”*, [wiersz], „Rocznik Przemyski”, t. 9: 1958, z. 1, s. 256–258; idem [w:] W. J. Podgórski, „*Litwo! Ojczyzno moja!*”. *Pokłosie inwokacji Mickiewicza. Studium historycznoliterackie i antologia nawiązań poetyckich*, Wilno 1992, s. 137–140; *Wybór wierszy* [w:] *Z dziejów kultury i*

literatury ziemi przemyskiej, t. 1, Przemyśl 1969, s. 397–424; *Moje miasto*, ibidem, s. 425–478; *Okno na ogród*, [wiersz], [w:] *Wiersze z rzeszowskiego. Antologia*, wybór i oprac. J. Pleśniarowicz, Lublin 1974, s. 188; *Msza*, [wiersz], [w:] *Przed tak Wielkim Sakramentem. Antologia polskiej poezji o Eucharystii*, wybór i oprac. B. Walczak, Poznań 1988, s. 141–148; *Requiem*, [wiersz], ibidem, s. 151–152; *Dwa miasta*, [wiersz], [w:] *Przewodnik po Cmentarzu Obrońców Lwowa*, Lwów 1989, s. 15–16; idem [w:] *Serce wydarte z polskiej piersi. Lwów w poezji*, zebrała i oprac. D.B. Łomaczewska, Warszawa 1993, s. 90–91; *Lwowska kolęda z 1943 roku*, [wiersz fragm.], [w:] J. Szczawiej i E. Wiekiera, *Poezja patriotyczna. 1939–1945. Antologia*, Kraków 1989, s. 61; idem [w:] *Polskie kolędy patriotyczne. 1830 – do dzisiaj*, wybór i oprac. H. i W. Szymanderscy, Warszawa 1989, s. 60–61; idem „Szpilki” 1990, nr 51, s. 11; idem „Gazeta Lwowska” 1993, nr 19/20, s. 11; idem [w:] *Antologia poezji wigilijnej*, oprac. J. Frycowski, Warszawa 1995, s. 192–193; *Pieśń majowa*, „Szpilki” 1991, nr 3, s. 7. Błędnie podano imię autorki Janina; *Podniesienie* [wiersz], [w:] *Anielski chlebie witaj. Antologia polskiej poezji o Eucharystii*, wybór i oprac. A. Lisowska, Marki-Struga 1992, s. 77; idem [w:] *Światło pszennego chleba. Eucharystia w poezji polskiej*, wybór i posł. W. Smaszcz, Warszawa 1996, s. 176; *Jeśli starczy jeden serca skurcz*, [wiersz], [w:] *Tysiąc Twoich twarzy. Antologia polskiej poezji modlitewnej*, oprac. T. Śmiech, Z. Trzaskowski, Kielce 1993, s. 32; *Ty jesteś, któryś jest*, [wiersz], ibidem, s. 33; *Kraj lat dziecinnych Słowackiego w poezji*, [artykuł], „Gazeta Lwowska” 1993, nr 19/20, s. 6; idem „Rota” 1993, nr 2/3, s. 63–64.

Przekłady: *Hymny średniowieczne*, [antologia], Lwów 1934, 238 s. [Zawiera także studium J. Birkenmajera: *Hymny i ich dzieje*]; *Król elfów*, [w:] S. Jerschina, Z. Libera, E. Sawrymowicz, *Literatura polska okresu romantyzmu. Podręcznik dla klasy II liceum ogólnokształcącego oraz techników i liceów zawodowych*, Warszawa 1980, s. 435–436; *Dies irae*, [w:] *Pokój i Dobro. Wybór polskiej liryki fran-*

ciszkańskiej, zebrał W. M. Michalczyk, oprac. K. Wójtowicz, Kraków-Asyż 1989, s. 186–187; *Do twarzy Chrystusa*, [w:] *Muza chrześcijańska. Poezja łacińska starożytna i średnio-wieczna*, t. 2, wstęp, red. i oprac. M. Starowieyski, Kraków 1992, s. 373–375; *Hymn na Wniebowstąpienie*, ibidem, s. 193; *Hymn o śmierci*, ibidem, s. 267–268; *Hymn o śmierci i pogrzebie*, ibidem, s. 66–67; *Na Boże Narodzenie*, ibidem, s. 324–326; *Na chwałę Krzyża Świętego*, ibidem, s. 321–323; *Na cześć Krzyża Świętego*, ibidem, s. 401–404; *Na Narodzenie Pańskie*, ibidem, s. 365–366; *Na Wielkanoc*, ibidem, s. 141–142; idem „Słowo” 1993, nr 56, dod. s. IX; *Na Zmartwychwstanie Pańskie*, [w:] *Muza chrześcijańska...*, op. cit., s. 304–305; *O narodzeniu Chrystusa*, ibidem, s. 441–443; *Pieśń Krzyża*, ibidem, s. 493; *Pieśń wieczorna*, ibidem, s. 119; *Rozmowa Najświętszej Panny z Krzyżem*, ibidem, s. 362–365; *Żal za grzechy*, ibidem, s. 213–214.

Prace redakcyjne: H. Heine, *Poezje wybrane*, przeł. S. Łempicki, Wrocław 1951, 234 s.; *Niemiecka ballada romantyczna*, oprac. Z. Ciechanowska, Wrocław 1963, 334 s., Biblioteka Narodowa Seria II, nr 142.

Źródła i opracowania:

Źródła: Zakład Narodowy im. Ossolińskich we Wrocławiu. Zbiory po Jadwidze Gamskiej-Łempickiej. Korespondencja własna ze Stanisławem Czarnieckim; Archiwum Państwowe w Przemyślu, Prywatne Gimnazjum Żeńskie im. M. Koponickiej w Przemyślu, sygn. 2, s. 11, 106; ibidem, sygn. 3, s. 111; ibidem, sygn. 4, s. 148; ibidem, sygn. 5, s. 285; ibidem, sygn. 6, s. 177; ibidem sygn. 7, s. 23; ibidem sygn. 8, s. 16; ibidem, sygn. 18, s. 239; ibidem, sygn. 19, s. 346; Urząd Stanu Cywilnego w Przemyślu, Księga urodzin 1903 r., nr 186/1903/Z, s. 515; Zakład Narodowy im. Ossolińskich we Wrocławiu, Dział Rękopisów, sygn. 42/94 – Jadwiga Gamska-Łempicka: *Utwory literackie i inne materiały*, npg; sygn. 12928/II – List J. Łempickiej do E. Płomieńskiego z 1934 r., s. 229–232; ibidem sygn. 13991/II – List J. Łempickiej do K. Badeckiego z 1936 r., s. 29–30; ibidem sygn. 14309/II – Listy J. Łempickiej do J. Balickiego z lat

1946–1949, s. 3–20; ibidem sygn. 17147/II – List J. Łempickiej do F. Pajęczkowskiego z 1950 r., s. 45–46; *Słownik pseudonimów i kryptonimów pisarzy polskich oraz Polski dotyczących*, t. 3, Kraków 1938, s. 32, (reprint Warszawa 1980); „Kurier Lwowski” 1915 nr 92, s. 2; „Ziemia Przemyska” 1919, nr 190, s. 2; ibidem nr 197, s. 2; ibidem, nr 208, s. 3.

Opracowania: A. H., *Gamska Łempicka Jadwiga Maria*, [w:] *Współcześni pisarze i badacze literatury, słownik bibliograficzny*, t. 3, G–J, pod ed. J. Czachowskiej i A. Szałagan, Warszawa 1994, s. 23–24; Z. Chojnowski, *Gamska-Łempicka Jadwiga Maria* [w:] *Literatura polska XX w. Przewodnik encyklopedyczny*, t. 1, Warszawa 2002, s. 183–184; P. Grzegorzczak, *Twórcy i badacze kultury zmarli w latach 1956–1967*, t. 1, Warszawa 1986, s. 24–26 [w opracowaniach podaje się błędnie imię matki i ród: Maria z Grzeszczyńskich]; M. Ingot, *Polska kultura literacka Lwowa lat 1939–1941. Ze Lwowa i o Lwowie. Lata sowieckiej okupacji w poezji polskiej. Antologia utworów poetyckich w wyborze*, Wrocław 1995, s. 107–108, 309. Autor dokonuje prezentacji tomików konspiracyjnych *Wierne płomienie* i *Śpiew wojny*; S. Kostrzewska-Kratochwil, *Jadwiga Gamska-Łempicka*, „Rocznik Przemyski”, t. 9: 1958, z. 1, s. 243–256; eadem, *Jadwiga Gamska-Łempicka*, [w:] *Z dziejów kultury i literatury ziemi przemyskiej*, t. 1, Przemyśl 1969, s. 387–396; E. Nidecka, *Zbiór hymnów średnio-wiecznych wydanych w 1934 roku we Lwowie. Zawartość i przekład*, „Musica Galiciana”, t. 12: 2010, s. 111–120. Materiały z XII Międzynarodowej Sesji Naukowej „Musica Galiciana” w Rzeszowie; J. Olszak, *Przemyśl i jego wkład do kultury i literatury narodowej*, [w:] *Spotkania przemyskie*, Przemyśl 1988, s. 144; S. Sierotwiński, *Kronika życia literackiego w Polsce pod okupacją hitlerowską w latach 1939–1945*, t. 1, Kraków 1988, s. 197, 252–254; ibidem t. 2, s. 32 [autor wyjaśnia, że przywoływany przez autorów w opracowaniach tytuł antologii *Wiersze płomienie*, czy też *Wiersze płomienne* jest wynikiem pomyłki, prawdopodobnie błędnego odczytania autografu, stąd należy traktować,

jako prawidłowy tytuł *Wierne płomienie*]; S. Skwarczyńska, *Jadwidze Gamskiej-Łempickiej*, „Tygodnik Powszechny” 1956, nr 20, s. 3; M. Stępień, *Między literaturą a polityką*, Kraków 2012, s. 76; Z. Szeliga, *Smutna poetka z Przemyśla*, „Życie Przemyskie” 1982, nr 8, s. 7.

Inne: Tadeusz Ulewicz, *Wspomnienie o Stanisławie Łempickim*, strona internetowa

www.lwow.com.pl/cracowia/lempicki

Fot.: Jadwiga Gamska-Łempicka, *Słowa dla ludzi*, Warszawa 1957, s. 2.